

Az utóbbi hetekben az országos önkormányzataik megválasztása alkalmából az érdeklődés középpontjába kerültek a kisebbségek. Külön izgalmat okozott az érdekeltek számára, hogy a román közösség nem tudta megválasztani vezető testületét. Többek között ennek okairól, az "etnobizniszről" és a kisebbségi törvény hiányosságairól kérdeztük Doncsev Tosot, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnökét.

Az Országgyűlés Emberjogi és Kisebbségi Bizottsága csütörtökön tárgyalta a kisebbségi törvény módosításáról, többek között az önkormányzatok megválasztását elősegítő nemzetiségi regisztrációra vonatkozó javaslatról is. Ezt az előterjesztést azonban – amint az várható volt – a nemzetiségek vezetői elutasították. Orbán Viktor miniszterelnök március első felében fogadja az újonnan megválasztott önkormányzati vezetőket, tudta meg lapunk Doncsev Tosótól. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke ezt megelőzően, március 8-án fogadja a nemzetiségi vezetőket.

– Tekinthejtük-e szimbolikusnak és ennyiben politikai gesztusnak Sofronie, román ortodox püspök beiktatását, vagy csupán a megszokott, hivatalos egyházügyi kapcsolatok egyik aktusának?

– A történelemben és napjainkban is előfordul olyan egybeesés, amelyből ok-okozati kapcsolatra lehetne következtetni, holott adott esetben nincs ilyesmiről szó. Sofronie püspök beiktatása is ilyen esemény volt. Egy hosszú érési folyamat eredményeként került sor erre. A hazai románság régi, mondhatni évtizedes óhaja teljesült. Óboldogsága, a román pátriárka 1994-es látogatása során is felmerült a kérés, hogy az aradi püspök által vizitáció formájában irányított vikárius helynőktől egy kinevezett püspök vegye át a feladatokat. Mind a hazai románság, mind a missziós szolgálatot folytató román lelkészek igényelték, hogy Gyula püspöki székhely legyen. A magyarországi román hívek választása után a bukaresti Szent Szinódus jóváhagyását is meg kellett várni a 32 éves orvos-teológus püspök kinevezéséhez. Mindenképpen jó dolog, hogy a kinevezéssel az egyházi kapcsolataink is ilyen magas szintre emelkedtek, és a magyar állam is kellő gesztust tett a gyulai püspöki palota helyreállításával. A véletlen hozta, de a román országos önkormányzat választását érintő gondok miatt talán némi elégtételt jelenthet ez az esemény a hazai románságnak.

– Az elmúlt héten vették át megbízólevelüket a görög, a lengyel, a szerb, és a szlovén kisebbségek országos önkormányzati testületeinek tagjai. Mint ismeretes, a román közösség nem alakíthatott önkormányzatot. Milyen lehetőségek állnak nyitva előttük?

– A kisebbségi törvény nem tesz lehetővé a második sikertelen elektori gyűlés után újabb kísérletet. Ebben az esetben nem jöhet létre országos önkormányzat, sőt a törvény értelmében a korábbi önkormányzat is megszűnik, a mandátuma nem hosszabbítható meg, és nincs lehetőség időközi választások kiírására sem. A törvény eme hiányossága miatt ez ügyben mindenképpen döntést kell hoznia a kormánynak is. A hazai románság a közösség érdekében már megtette a szükséges lépéseket, és a február 14-i második sikertelen választói gyűlés után megalakították civil szervezetüket, a Magyarországi Román Önkormányzatok Országos Szövetségét.

– Miért nem tudta ez a viszonylag nagy lélekszámú kisebbség megalakítani az önkormányzatát?

– Az elektorok egy bizonyos csoportja, akik a Magyar-román Demokratikus Szövetség tagjai, szimpatizánsai, megakadályozták a testület létrehozását.

– Erre hogy kerülhetett sor?

– A törvény az elektorok 75 százalékának jelenlétéhez köti a választás érvényességét. Előre bocsátom, hogy ez is egy olyan része a törvénynek, amelyet meg kell majd változtatni, hiszen ha a külső körülmények kedvezőtlenek, tegyük fel, hogy az időjárás vagy más akadályok miatt nem tudnak megjelenni az elektorok, ugyanez a helyzet állhat elő. A románok esetében az önkormányzati választásokon mandátumot szerzett elektorok közül a jelenlévők száma nem érte el az összlétszám 75 százalékát. A románok 166 elektorából oly sokan maradtak távol, hogy döntésképtelen maradt a gyűlés. Ezt a helyzetet az idézte elő, hogy a román elektorok nem fogadták el a szabad identitás vállalásának azt a módját, amit Papp Zoltán, a X.kerületben megválasztott elektor – aki egyébként az előbb említett és általa alapított magyar-román szövetség elnöke – gyakorolt. Ő ugyanis korábban a XVI.kerületben a cigány kisebbségi önkormányzat elnöke volt. Az alkotmány lehetővé teszi a szabad identitás-választást, tehát a polgárok minősítik önmagukat valahová tartozónak. A jóhiszeműen gondolkodó kisebbségiek szerint ez az önminősítés azt jelenti, hogy külső körülmények befolyása nélkül, egyszeri aktussal, szabadon megvallhatja azonosságát mindenféle kényszer nélkül. Arra nincs lehetőség, hogy a származást vizsgálat tárgyává tegyünk. Nem a felmenők hovatarozása a döntő, hanem annak megvallása, hogy mely nemzetiséghez tartozom. És ez egy tartós elkötelezettség. A román közösségek úgy ítélték meg, hogy nem elegendő egyszerűen kinyilvánítani a hovatarozást, hanem vannak objektív kritériumok is. Az 1993. évi LXXVII. törvény a kisebbségekre vonatkozóan megfogalmaz ilyeneket, amikor kimondja, hogy nyelvük, tárgyi és szellemi kultúrájuk, történelmi hagyományaik az önazonosságuk részét képezik. A közösség tehát nem állhat olyan egyénekből, akiket ezek az ismérvek nem jellemeznek, és nem térnek el a többségtől. Abszurd helyzet, hogy aki egy nyelvi kisebbség tagjának tekinti magát, és az országos képviselő vezetője akar lenni, az nem beszéli a nyelvet, nem ismeri az érintett nemzetiség kultúráját, hagyományait, tehát nincs belső kötődése az adott közösséghez. Az ilyen ember – aki egyik napról a másikra képviselni szándékozik őket –, hiteltelen a szemükben. A szabad identitás-választás szellemében a nemek között is lehetséges a váltás, de a nőszövetség bizonyára furcsállná, ha a férfiak egy csoportja úgy gondolná, hogy ők jobban tudnák a nőket képviselni.

– Mikor vált nyilvánvalóvá a konfliktus?

– Amikor kiderült, hogy egyes önkormányzatoknál olyanok szereztek elektori megbízást, akik ismeretlenek voltak a román kisebbség előtt. E közösségek vezetői elhatárolódtak ezektől a személyektől, akik kihasználva a törvény adta lehetőséget, nem jóhiszeműen jártak el. A sokéves múlttal és hagyományokkal rendelkező román közösségek nem akartak politikai alkuba bocsátkozni az új szervezet képviselőivel, annak ellenére, hogy világos volt, nélkülük nem alakulhat meg az országos önkormányzat. Inkább vállalták ezt a kockázatot, de nem alkudtak meg.

- Milyen indítékok tételezhetők fel az eleddig ismeretlen kisebbségi képviselők esetében?
- Például a közéleti szereplés lehetősége.
- Közszájon forog egy új “terminus technicus” is, az etnobiznisz.
- A törvény lehetőséget ad arra, hogy a formai előírásoknak eleget téve az önkormányzat a költségvetési pénzeket saját döntése szerint használja föl. Ez számos visszaélésre ad alkalmat, amire különösen a főváros egyes kerületeiben voltak példák. Gyakorlatilag öt személy teljes jogkörben dönthet jelentős összegek felhasználásáról, ad abszurdum a teljes összeget tiszteletdíjként is kifizetheti erkölcsileg kifogásolhatóan, de jogszerűen.
- Tehát ez is egy olyan pontja a törvénynek, amit meg kell majd változtatni.
- Valóban. A törvény megalkotásakor az önkormányzati képviselőket “nagykorúaknak” tekintettük, és el akartuk kerülni a túlzott bürokratizálást. Ez viszont lehetővé tette lelkiismeretlen embereknek a visszaélést, a közpénzek anyagi haszonszerzésre fordítását, ahelyett, hogy kisebbségi közösségi célokra költenék azokat. Ezért a helyi támogatások felhasználását is körültekintően kell szabályozni.
- Mekkora összegekről van szó?
- Tízmillió forint a legnagyobb tétel. Ilyen esetekben csak a formai elemek vizsgálhatók, a döntés tartalma, indítéka nem.
- Kínálkozik-e lehetőség arra, hogy a kisebbséghez tartozás objektív megítélését és regisztrálható formáját megtalálják?
- Nem mindenki vállalná a származási alapon történő összeírást, az ismert történelmi okok miatt, tehát ez nem jöhet szóba.
- Mindezek ellenére milyennek tartja a hazai kisebbségekről szóló törvényt?
- Ez a törvény a magyar és az európai joggyakorlatban egyaránt egyedülálló. A kisebbségek számára az önkormányzati rendszeren és az anyagi garanciákon keresztül valóban biztosítja az önazonosság megőrzését. A törvény fogyatékoságai a túlzott liberalizmusából erednek. Azért szabták meg alacsonyan a küszöböket, hogy az elmúlt negyven-ötven év asszimilációs folyamatai után létrejöhessenek az önkormányzatok.
- Arra gondol, hogy öt fő ajánlása elegendő egy kisebbség választásán a képviselő-jelöltséghez?
- Igen. Ez a minimális feltétel. A törvény előkészítése során senkiben nem merült fel az a gondolat, hogy ezzel valaki – mondjuk egy eredendően nem a közösséghez tartozó személy – visszaélhet.

– Milyen javaslatokat tesz a hivatal a törvény módosítása érdekében?

– Alapvető álláspontunk, hogy csak a kisebbségek legitim képviselőivel egyetértésben szülessen döntés. Ezt az esetleges regisztrációra is értem. Készült egy problémajegyzék, amit az Országgyűlés Emberjogi és Kisebbségi Bizottságán belüli ad hoc bizottság megtárgyal, és javaslatot tesz a módosításokra illetve a kiegészítésekre.

– Milyen kérdések kerülnek várhatóan terítékre?

– Az egyik legfontosabb a regisztráció témaköre. Ez politikai kérdés, és a kisebbségek minden bizonnyal ragaszkodni fognak az aktív választójogukhoz, de a passzív oldalt – a választhatók körét – mindenképpen szabályozni kell. Ez nagyon bonyolult kérdés mind személyiségi jogi és adatvédelmi, mind jogtechnikai szempontból. Elfogadhatatlan, hogy bármely nemzetiség kisebbségbe kerüljön saját önkormányzatában. Szabályozni kell az önkormányzatok jogosítványait is, például, hogyan működtethetnek különböző intézményeket, iskolákat, művelődési házakat. Nagyon fontos az önkormányzatok gazdálkodásának újragondolása is. A költségvetési pénzek felhasználását a jogszerűségen túl célirányossá is kell tenni. Sok gondot okoz, hogy az országos önkormányzatok törvényességi felügyelete nem megoldott. Ezen is változtatni kell – fejezte be Doncsev Toso, a Nemzeti Etnikai és Kisebbségi Hivatal elnöke.

Zétényi Zoltán